

Author: WARE-NAGY, Orsolya

Title: TIME TO ASSEMBLE STONES

Citation: Metszet, Vol 17, No 4 (2026), pp 14-21,

<http://doi.org/10.33268/Met.2026.4.1>

Received: 20 August 2026

Accepted: 07 September 2026

Published: 25 September 2026

CASTLE RESTORATION, KISVÁRD, HUNGARY /
ARCHITECT: ZOLTÁN WITTINGER

Reopened in spring 2026 under the National Castle Program, Kisvárda Castle pairs preservation with cultural reuse. Its white-plastered historic tower and wall contrast with brick-clad reconstructions of missing wings, reached by a new northern entrance and wooden bridge. Guided by recent archaeological findings, the project adds interactive exhibitions, retains the courtyard theatre, and connects naturally to the surrounding parkland.

01

Amikor a 2000-es évek elején először jártam a kisvárdai várnál kezdő tervezőként, megkapó látványt nyújtott a zöld környezetből kiemelkedő várrom. Az azóta eltelt hosszú évek során a körülmények megváltoztak, és a lehetőség, hogy a mocsárvár jelleg bemutatható, érzékeltethető legyen, az azóta lezajlott sűrű körbeépítés következtében sajnos szűkös keretek közé korlátozódott. Bár a városnak turisztikai szempontból előnyös, hogy a rekreációs és sportcélú területek – mint a filmes kalandpark, a strandfürdő, a stadion és a focipályák – a vár körül koncentrálódnak, ez az elrendezés műemlékvédelmi szempontból kevésbé szerencsés. Tájépítésként a helyreállítás legjelentősebb eredményének azt tartom, hogy az egykori védműrendszer ólasz bástyás fa-föld sánc vonala földrézsűkkel, land art elemként bemutatható lett, érzékeltetve ezzel a vár egykori kiterjedését. Az említett bemutatás a lehető leghitelesebb nyomvonalon valósulhatott meg a régészeti feltárásoknak köszönhetően, amelyek egyúttal igazolták Niccolo Angelini olasz hadmérnök 16. századi tervrajzainak rendkívüli pontosságát. | Gerákné Árvai Zsuzsa, tájépítész tervező

IDEJE A KÖVEK ÖSSZERAKÁSÁNAK

MEGÚJULT ÉS ÚJRA LÁTOGATHATÓ A VÁR | KISVÁRDA

[A] vár fennálló falát, mint betses régiséget meg hagyja a Földes Uraság a mostani állapot-tyába – e rendelkezés vetett véget 1828-ban a kisvárdai vár évszázados pusztulásának. Új építés ekkor már csaknem kétszáz éve nem történt a területen. Az utolsó egy kápolna volt a külső várban 1630-1640 körül, a 18. század elejétől fogva pedig a lakatlan várkastély tégl- és kőanyagát szekérszám hordták el más építkezésekre. Az 1828-as vármegyei tiltó határozat idején már csak a délkeleti bástya és a vár déli fala állt – így is maradt egészen a 20. század közepén megkezdett ásításokig.

02

03

- 01 Régi-új főbejárat észak felől
(fotó: Szántó Tamás)
- 02 A megmaradt déli fal a csatlakozó épületszerkezetek lenyomatával
(fotó: Szántó Tamás)
- 03 A megmaradt fal és délkeleti bástya
(fotó: Wittinger Zoltán)

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Wittinger Zoltán

FOTÓ | PHOTO
Szántó Tamás, Wittinger Zoltán

SZERZŐ | AUTHOR
WARE-NAGY Orsolya

—A 2021-ben megkezdett újjáépítést követően 2026 tavaszán jelentős új múzeumi területtel nyitott újra a kisvárdai vár, a lakosság és az ide látogató turisták örömeire. A kisváros északnyugati peremén elhelyezkedő vár felvezetése a szintén a közelmúltban megújult pihenőpark a festői Vár-tóval, a várat övező területen pedig keletre sportlétesítmények, nyugatra strand, északra pedig élménypark helyezkedik el. A várat tehát csupa olyan szabadidős és turisztikai létesítmény veszi körül, amelyek mind a közös családi pihenést szolgálják. Belső udvarában évtizedek

08

óta működött a várszínház, az erődítmény történetét pedig a megmaradt bástyában berendezett szerény kiállítás mutatta be. Az újjáépítést úgy kellett megtervezni, hogy ezek a funkciók továbbra is biztosíthatóak legyenek, a turisztikai célú pályázat értelmében pedig további múzeumi terület építésére is szükség volt. A jelen felújításhoz vezető döntések megértéséhez röviden foglaljuk össze a vár évszázadait és 20. századi hasznosításának történetét.

04

A kisvárdai vár palánkerődítésének kutatóárkos ásatása nem nélkülözte a kihívásokat, de a nemzeti kastély- és várprogramos helyszínek közül mégis a legkedvesebb a számomra. Köszönhető volt ez az itt megismert emberek nyitottságának és segítőkészségének, másrészt pedig az ásatás során és azt megelőzően előkerült, facölöpökből álló leletanyagának, mely később tudományos érdeklődésemet is meghatározta. Arra azonban utólag sajnálattal tekintek vissza, hogy a palánkerődítés és a várbelső Jakab Attila által vezetett ásatásai, valamint a műemlék épületszárny falkutatásai fájóan kis méretűek lehettek csak ahhoz képest, hogy a turisztikai célú program részeként műemléki helyreállításról is beszélünk. | Náldai Zsófia, régész

- 04 Régi és új találkozási a nyugati homlokzaton (fotó: Szántó Tamás)
- 05 Teraszszint az északkeleti új toronnyal (fotó: Wittinger Zoltán)

A kisvárdai vár az Alföld egyik legnagyobb téglából épült középkori épülete, földrajzi elhelyezkedéséből adódóan a történelmi Szabolcs vármegye fontos helyszíne, amelynek kiépítését a Várdai család kezdte meg az 1460-as években. A három részre szakadt ország Habsburg birodalomhoz tartozó területe és az Erdélyi Fejedelemség határán helyezkedett el, ezért védelmi funkciója hosszú időn át fennállt. Jellegzetes megjelenését déli oldalán négyszögletes, északi oldalán kör alakú saroktoronyai adták, melyek közül az előbbiek már a 15. században megépültek, emeleti szintjük és negyed körív keresztmetszetű pártázatos lezárásuk pedig a 16. század közepén készült el. A déli saroktoronyokat alapincézett palotaszárny kötötte össze. A külső vár az Angelini család és Ottavio Baldigara itáliai hadmérnökök vezetésével épült az 1560-as évektől, sarkain ötszögletű bástyákkal, fa-föld szerkezettel. A vár legnagyobb kiépítettségét az 1600-as évek közepére érte el a külső várban épített kápolnával, lakópalotákkal és gazdasági épületekkel. [1]

—Katonai célra a várat utoljára a Rákóczi-szabadságharc alatt használták, [2] ezt követte több mint egy évszázadnyi állagromlás, és – az akkori birtokos Zichy, illetve

Esterházy családok jóváhagyásával – a falak nagyobb részének széthordása környező építkezésekre. Az 1828-as rendelkezés a műemlékvédelem szellemiségét vetíti előre: a „becses régiség” védelemre érdemes. A 19. század során park létesült a várrom körül, majd 1954-ben, a vártól északra tervezett sportpálya építéséhez kapcsolódóan megkezdődött a terület régészeti feltárása. Ezt, majd az 1960-as ásatást is Éri István vezette. Az 1961-es felújítás során a falak feltárt nyomvonalát közelítőleg követő falak épültek, amelyek megidéztek az egykori alaprajzi kontúr, majd 1972-ben megnyílt a belső udvarban kialakított várszínház. A következő évtizedekben a várszínház igényeihez mértén nézőtér, majd lefedés készült a belső udvarban, utóbbi nem kímélte a régi falakat sem, az acél tartószerkezet a falakra támaszkodott. Elkészült az északi tornyok tömegét megidéző két alacsony, hengeres saroktorony, amelyek kúpos tetőformát kaptak fazsindellyel, de ezzel együtt is jóval alacsonyabbak voltak a déli megmaradt toronynál. Az épület tehát több periódusban, folyamatosan változó igényeket figyelembe véve épült ki, a vár tömegidézete inkább csak a várszínház díszletének része volt, miközben a megmaradt falak történelmi légkört és

11
12

festői háttérrel biztosítottak. A sportpálya túlzott közelsége is problémát okozott, a palánkerődítés feltárását, bemutatását lehetetlenné tette.

—A Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram keretében 2021-ben megkezdődött helyreállítást alapos régészeti munka előzte meg 2017–2019. között, amely a korábbi eredményeket javarészt megerősítette. Amellett, hogy a projekt során új kiállítótérket is kellett tervezni, erős volt a szándék a kutatás eredményeinek, így például a külső vár erősítésének, a feltárt falkontúroknak a bemutatására.

—A tervezés során az a döntés született, hogy a megmaradt torony és déli fal egységesen vakolt, fehér színű legyen, így markánsan elváljak az új épületrészek vasbeton vázas, téglaburkolatos, a belső udvar felé farészletekkel – nyílászárókkal, mellvédekkel – forduló tömegétől. A várról fennmaradt inventáriumok, illetve a feltárt alapfalak helyzete alapján az északi, nyugati és déli szárnynak, valamint a kör alakú tornyoknak olyan tömegrekonstrukciója készült el, amely a várakról általában meglévő általános előképekre alapoz (zárt tömeg, plasztikus falak, lőrésnyi, keskeny megnyitások), a belsőben pedig kiállításokra alkalmas tereket hoztak létre. Az épület korábbi megközelítési irányával ellentétben, a feltárással összhangban a bejáratot az északi oldal

tengelyében helyezték el, így délről érkezve az épületet megkerülve jutunk el a két torony között nyíló északi főbejáratához egy hosszú, már-már ünnepélyes fahídon keresztül.

—Az új épületrész belső kialakítása, anyaghasználat egyszerű, a terek szellősek, világosak, szép részletekkel, mint például az új északnyugati toronyban elhelyezett csigalépcső. A kiállítótérket az északi és keleti szárnyat foglalják el, nyugaton csak egy keskeny összekötés készült a régi várfal felé, amelyet a bátrabbak közelebről is megcsodálhatnak az acél-üveg gyilokjáróról. A déli szárny téglaboltozatos pincéje és a megmaradt toronyban berendezett korabeli enteriőr, valamint az érdekes faragott köveket bemutató tárlat mellett még jelentős kiállítótérület áll kihasználtnak – hacsak nem gondoljuk komolyan, hogy a filmes trükköket idéző „szelfizőfalak” valóban ennyi hasznos alapterületet érdemelnek. Helyt adva annak, hogy az ide látogatók közül biztos vannak olyanok, akiknek a filmes élménypark és a strand mellett a vár csak mellékes úti cél, mégis jó lenne, ha a megépült kiállítótérket javarészt nem fotorealisztikus falmatricák uralnák, miközben a régészeti feltárás és a vár története mozgatható molinókra szorult – de ez remélhetőleg idővel változik majd.

01

09

03

06

07

13

05

10

07

- 06 A déli szárny boltozott pincéje
(fotó: Wittinger Zoltán)
- 07 Korabeli enteriőr
(fotó: Szántó Tamás)
- 08 Tükröződés a tavon
(fotó: Wittinger Zoltán)

08

09

Gyerekkorom óta foglalkoztat a kisvárdai vár története. Meghatározó élményem volt 4-5 éves koromban, hogy édesapám, aki az akkor kialakított várszínpad villanyszerelési munkáit végezte, levitt a várpincébe, és mesélt az onnan induló alagutakról, a lefejezett úrnőről, és Dobó Katicáról, aki egyébként Krisztina volt. Később különösen érdekelt az erődítés bástyáinak és a kötőfalaknak a szerkezete és kialakítása. A több évszázados emberi és elemi pusztítás ellenére is nagyon jól látszottak a fa-föld sánc, a Modus Hungaricus körvonalai. Az első, 50-es évekbeli régészeti feltárás, majd a későbbi ásatások is gyönyörűen mutatták a kettős cölöpsorok nyomait, de ép cölöpök sehol nem kerültek elő. Valószínűleg ahogy a város a vár tégláit és alapköveit építőanyagként használta fel, úgy a több ezer 20-30 cm átmérőjű, 5-6 méter hosszú cölöpöt és gerendát is újrahasznosította az ínséges időkben. 2016-tól, amikor elkezdődött a vár turisztikai célú fejlesztése, kevésbé hivatalosan a megmentése, aktív résztvevője voltam a projektnek. Ebben az időszakban a vár közvetlen közelében is nagy építkezések folytak, és állandóan a helyszínen voltam, figyeltem, hátha előkerül valami. Így történt, hogy 2018 áprilisában, amikor a vártól nyugatra felépített szálloda parkosítását végezték, megjelent egy hosszú gémes kanalas markoló, hogy a szálloda melletti tavacska medermélyítését elvégezze. Ez a kis tó a várat egykor teljesen körülölelő vizesárok utolsó megmaradt része, ráadásul a nyugati várkapu előtti rész, ezért feltételeztem, hogy innen bármi előkerülhet. Mivel a tó kotrása nem a várprojekthez kapcsolódott, így csak kérni tudtam a gépkezelőt, hogy nagyon figyeljen, és ha valamit talál, hívjon fel. Alig telt el fél óra, és már csörgött is a telefonom. A helyszínre érve már három cölöp feküdt a parton, majd még jó néhány követte. Így elmondhatom, hogy ha alagutat nem is, de a cölöphidat megtaláltam. | Bodrog László, önkormányzati képviselő - Kisvárd

—A nyugati összekötő szárny legfelső szintjén egészen közélről vehetjük szemügyre a régi várfalat, amely térbeli metszetként mutatkozik a belső udvar felé. A korábbi csatlakozó szerkezetek, falak, boltozatok lenyomata érzékelteti az egykori épületszinteket, belmagasságokat. Talán az „elmetszett” felületek vörös-agyagszín terepmintás kifestése helyett jobb választás lett volna a belső terekben hasonló helyzetben előforduló világos homokszín – ugyanúgy elvált volna a fehér faltól, mint a mostani színválasztással. Ugyanígy kissé idegen a történeti faltól a legfelső szinthez illesztett acél-üveg konstrukció, de legalább egyértelmű, hogy kortárs hozzáadást látunk.

02

—A belső udvarban újra működik a várszínház, de az új szerkezet nem zavarja az épületet, a régi és az új falak helyének figyelembevételével épült meg. A helyreállítás a vár környezetének rendezését is magában foglalta, a palánkrendszer kertépítészeti eszközökkel tették érzékelhetővé, míg az egykori várarkot a bejárathoz vezető hosszú híd idézi meg.

—A megmaradt és az új épületrész határa – különösen kívülről szemlélve – drámai megjelenésű, a töredezett falvégben posztmodern dekonstruktivista előkép sejlik fel, [3] miközben az új falak téglaburkolatának felületi mintázata – különösen napsütésben – harmonikus folytatása a vakolt fal szintén egyenetlen felületének. A teljes beépítést tekintve azért az új építés jóval nagyobb, mint a meglévő, mégis kívülről rátekintve egy értelmező, logikus tömegidézettel látunk, amely nem nyomja el a meglévőt, de nem is igyekszik kisebbnek látszani, mint amekkora valójában. A korábbi alacsony, zsindefedésű saroktoronyok inkább tűntek pavilon-épületeknek, nem voltak alkalmasak az egykori toronyok megidézésére.

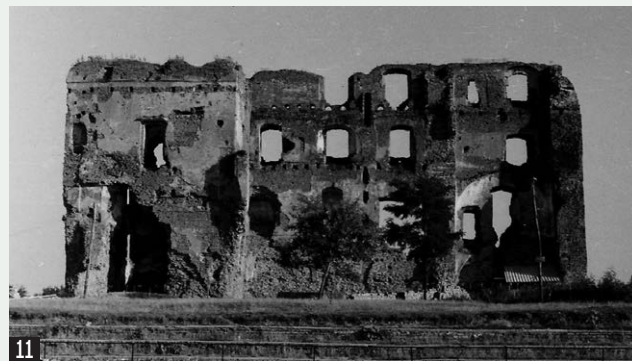
04

—Valahogy ezzel a helyreállítással minden a helyére került: értelmezhetővé vált az egykori épülettömeg, megóvhatóvá a meglévő épületrész, illeszkedik a tágabb környezet szabadidős funkcióihoz, miközben a hosszú távú fennmaradást biztosító használat is megmaradt. Nem utolsósorban pedig egy fantázia szülte rekonstrukció helyett olyan új épület jött létre, amely mégis sokat mesél az egykori várról. Lehet így is.

14

10

11

12

13

- 09 Csigalépcső az északnyugati toronyban (fotó: Wittinger Zoltán)
 10 A téglafelület fény-árnyék játéka a keleti homlokzaton (fotó: Szántó Tamás)
 11 Archív felvétel észak felől, 1959
 12 A hozzáépítések bontása után, az új épület építése előtt, 2021 (fotó: MTI / Balázs Attila)
 13 Kiemelt cölöpök (fotó: Bodrog László)
 14 Emeleti, földszinti és pincszinti alaprajz

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Wittinger, Zoltán - Jakab, Attila - Náday, Zsófia: „A kisvárdai vár helyreállítása”, *Műemlékvédelem*, Vol 66, No 6 (2022), pp 309-334.
 [2] Borovszky, Samu (szerk): *Magyarország vármegyéi és városai - Szabolcs vármegye*, Apollo Irodalmi Társaság, Budapest 1900.
 [3] SITE / BEST Products Company Buildings [honlap], hozzáférhető: <<https://sitewyork.com/portfolio-1/>> [utolsó belépés: 2026-08-19].

ÉPÍTÉS: Wittinger Zoltán, építész vezető tervező (NÖF Nkft.; ÉKM), dr. Oláh Zoltán Mihály építész vezető tervező (Konstruma Kft.) | MEGBÍZÓ: Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nkft. (NÖF Nkft.), Kisvárdai Várfürdő Fejlesztési Nkft. | ÉPÍTÉS MUNKATÁRSÁK: Tóth Gábor (Konstruma Kft.), Kóródy Anna (NÖF Nkft.; ÉKM), Csehák Fanny (NÖF Nkft.; ÉKM), Lénárd Márton (NÖF Nkft.; ÉKM) | TÁJÉPÍTÉS: Gerákné Árvai Zsuzsa (NÖF Nkft.; ÉKM) | STATIKA: Hensler Dezső (Hensler Bt.) | GÉPÉSZET: Lucz Attila (Hvarc Kft.) | ÉPÜLETVILAMOSSÁG: Bartha Richárd (WTF Kft.) | ÉPÍTÉSTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓ: Jankovics Norbert, régész | INVENTÁRIUMOK KUTATÁSA: Simon Zoltán, régész | LEVÉLTÁRI KUTATÁSOK: Bagi Zoltán Péter, történész | ELMÉLETI REKONSTRUKCIÓ: Szőke Balázs, történész | RÉGÉSZET: Jakab Attila, régész, Kis Csaba, régész, Náday Zsófia, régész, Hegyi Dóra, régész | ÉPÜLETKUTATÁS: Csomortány Levente, művészettörténész, Rozzman Viktor, építész, művészettörténész, Gömöry Judit, művészettörténész | KIVITELEZÉS: Korintosz Műemlékvédelmi és Építőipari Kft., Kermi-Szolg Kft. | RESTAURÁTOR KIVITELEZÉS: Anducska Tibor, Csáti Ferenc Balázs, festőrestaurátor művész, Egri Hunor, kőszobrász restaurátor művész | MŰSZAKI ELLENŐR: Giba Tamás